

STRUCTURA NORMEI JURIDICE

Ala ENACHI

Universitatea Tehnica a Moldovei

Motto: „Legile se scriu pentru oamenii obișnuiți, de aceea ele trebuie să aibă la bază reguli obișnuite și bunul simț.”(Thomas Jefferson)

Abstract : Norma juridică este elementul constitutiv al dreptului ce reprezintă regula de conduită generală, obligatorie impersonală, tipică și permanentă, instituită sau sancționată de puterea publică (de stat) în scopul asigurării ordinii sociale, a cărei respectare este asigurată la nevoie prin forța de constrângere a statului. Ea este elementul primar al dreptului, elementul său constitutiv. Norma juridică ordonează și reglementează comportamentul uman, relațiile interumane, conform cu idealurile și valorile societății. Ea este etalonul conduitei umane impusă de puterea publică, este acel comandament juridic ce previne și sancționează comportamentul deviant, garantând astfel viabilitatea valorilor societății.

Cuvinte cheie : Norma juridică, caracterele normei juridice, structura logică a normei juridice, structura tehnico-legislativă a normei juridice, ipoteza, dispoziție, sancțiune.

1. Noțiunea și caracterele normei juridice.

Pentru a releva problemele ce țin de structura normei juridice este necesar de a clarifica noțiunea normei juridice, fără de care nu poate fi concepută o eventuală dezvăluire a problemei respective. În acest sens este necesar de a face o caracterizare a noțiunii normei juridice.

Astfel *norma de drept* este percepută ca o regulă socială, obligatorie iar în cazul nerespectării acesteia poate interveni forța coercitivă a statului, asigurând respectarea ei.

După cum menționează I.Pîrău și V.Bujor „Norma juridică poate fi definită ca o regulă socială de conduită generală și impersonală, obligatorie, elaborată, recunoscută sau acceptată de către stat și impusă, dacă este cazul, prin forța coercitivă a statului. Norma juridică are următoarele trăsături caracteristice, fără de care nu poate fi concepută : generalitatea normei juridice, caracterul obligatoriu al normei juridice, caracterul statal și coercitiv al normei juridice”[5, pag.42]

Totodată, analizând norma juridică, doctrinarul D.Baltag, evidențiază următoarele trăsături ale normei juridice, care de altfel sunt recunoscute de majoritatea doctrinarilor autohtoni și străini:

Caracterul general și impersonal al normei juridice.

Din acest punct de vedere, normele de drept se pot grupa în următoarele categorii:

- norme juridice ce se adresează tuturor subiecților de drept (de exemplu, normele cuprinse în Constituție, Legea cetățeniei etc.);
- norme juridice ce se adresează unei singure categorii de subiecți de drept sau mai multor categorii (cele cuprinse în Legea pensiilor, Statutul funcționarului public, Codul militar etc.);
- norme juridice ce se adresează deținătorului unei funcții căruiia îi precizează competențele (norme ce precizează competența Procurorului General, Ministrului Justiției etc.);
- norme juridice ce vizează întreg teritoriul țării, sau numai unele părți determinante ale teritoriului (zona maritimă, zona de frontieră, etc.).

Astfel norma de drept vizează totalitatea circumstanțelor ce cad sub incidența formulei lor generale, se aplica unui număr nelimitat de persoane și situații juridice identice. Totodată menționăm că norma juridică poate fi aplicată și numai unui cerc anumit de persoane sau unei părți anumite din teritoriul țării. De exemplu: prevederile Legii cu privire la avocatura se extind doar asupra avocaților, iar normele juridice privind regimul frontierei de stat sunt aplicate doar asupra teritoriului respectiv.

– Caracterul tipic al normei juridice.

Pe aceasta linie de idei doctrinarul N.Popa ne expune : „Pentru a formula tipicul, identical, repetabilul într-o normă juridică, legislatorul caută generalul, ceea ce este universal într-un mănunchi de relații sociale și, în raport cu aceasta, formulează tipicul conduitei.”[6, pag.120]

– Caracterul prescriptiv al normei juridice.

Norma juridică stabilește un anumit comportament pentru subiecții de drept reflectat printr-o acțiune sau inacțiune. Ea prescrie o conduită obligatorie, imperativă și nu declarativă. De exemplu: norma juridică care

stabilește obligația de a achita impozitul pentru bunurile imobile nu constituie o descriere a unei realități, ci prescrie un comportament și anume de a plăti în termenul și modul stabilit impozitul.

– **Obligativitatea normei juridice.**

Norma juridică este obligatorie pentru toți subiecții de drept, nu este lăsată la latitudinea părților în ceea ce privește executarea acesteia și fiind impusă la nevoie de către organele statului prin constrângere.

D.Baltag este de opinia că „Normele de drept, conținând reguli de conduită, nu sînt simple indicații sau doleanțe ci reprezintă o porunca, un ordin, o dispoziție obligatorie. Indiferent de nuanța pe care ar îmbraca-o, normele juridice sînt, în ultimă instanță, un comandament impus de puterea publică, a căruia respectare este obligatorie.”[7, pag.231]

În literatură de specialitate întîlnim și astfel de caractere cum ar fi: volitiv, bilateral, repetabil, etc.

Astfel, în opinia doctrinarului L.Dogaru, “potrivit caracterului volitiv al normelor juridice, acestea depind de voința oamenilor, ele sînt creația și produsul voinței și conștiinței lor. Caracterul volitiv al normei juridice înseamnă că aceasta reprezintă voința legiuitorului, impusă tuturor destinatarilor.

Legiuitorul nu elaborează normele juridice după bunul său plac, el este obligat în reglementarea relațiilor sociale să țină seama de cerințele realității obiective, de voința destinatarilor acestora. Spre deosebire de normele juridice interne care sînt produsul voinței generale, normele juridice externe sînt rezultatul voinței comune a statelor.”

Caracterul bilateral, se manifesta atunci cînd reglementază un raport în care unui subiect i se impune o obligație, iar celuilalt i se atribuie sau recunoaște un drept subiectiv[7, pag.238]. Normele pot avea un astfel de caracter și cînd nasc acte juridice unilaterale (de exemplu, testamentul), pentru că și în aceste cazuri se au în vedere anumite relații, chiar dacă nu sînt imediate. Așadar, norma juridică are un caracter bilateral indiferent dacă actul juridic este unilateral sau bilateral.

În ceea ce privește caracterul repetabil, menționăm că, norma juridică este repetabilă, adică se repetă în aplicare ori de câte ori o persoană îndeplinește condițiile de subiect de drept prevăzute impersonal de o normă juridică generală.

În concluzie determinăm că norma juridică este o regulă de conduită generală și impersonală, cu caracter tipic, prescriptiv, instituită de puterea publică sau recunoscută de aceasta, a cărei respectare obligatorie este asigurată, la nevoie, de forța coercitivă a statului.

2. Structura normei juridice

Norma de drept nu se prezintă ca o simplă regulă de conduită, ea are un conținut mult mai bogat decît aceasta în sensul că, poate cuprinde și unele principii generale de drept, definiții, descrieri de instituții juridice, explicarea unor termeni. Norma juridică se adresează unor subiecte generice, cărora le controlează, dirijează sau le limitează libertatea, prin stabilirea de obligații, prohibiții sau permisiuni. Norma juridică conține ceea ce trebuie să facă un subiect de drept, ceea ce are dreptul să facă, i se recomandă sau este obligat să facă. În această privință, este reprezentativă precizarea jurisconsultului roman Modestin după care: “Legiis virtus haec: est imperare, vetare, permitere, premire” adică “forța legii constă în a ordona, a interzice, a permite, a pedepsi. Vorbind despre structura normei juridice este necesar de evidențiat că orice normă juridică are o structură externă, numită de doctrinari și structura tehnico-legislativă a normei, dar și una internă, numită-structura logico-internă a normei. Practic toți doctrinarii unanim identifica structura trihotomică a normei juridice: ipoteza, dispoziția și sancțiunea. La rîndul sau ipoteza poate fi simplă (în situația în care descrie o singură împrejurare) și complexă (care presupune o multitudine de împrejurări). Ipoteza complexă, la rîndul său, poate fi relativ determinată, adică nu formulează pe deplin toate detaliile împrejurărilor în care se aplică dispoziția și strict determinată, ce stabilește exact condițiile de aplicare a dispoziției. De exemplu, ipoteză strict determinată: „Art.340, alin.1: Dacă în temeiurile prevăzute de lege, persoana a dobîndit dreptul de proprietate asupra unui bun care, conform legii, nu poate să-i aparțină cu dreptul de proprietate, proprietarul este obligat să înstrăineze timp de un an din momentul dobîndirii dreptului de proprietate sau în alt termen stabilit de lege.”[1] Dispoziția este acel element al normei juridice care determină conduita subiectului ce reiese din împrejurările ipotezei, precum precizează I. Pîrău și V. Bujor și determina drepturile și obligațiile corespunzătoare ale subiecților vizați în norma juridică.[5, pag.44] Dispoziția la rîndul său poate fi determinată sau relativ determinată. Dispoziția este determinată în situația în care stabilește și obligă fără să permită derogarea de la regulile respective. Dispoziția relativ determinată prevede mai multe variante de conduită urmînd ca subiecții vizați să-și aleaga una din conduitele prescrise. Sancțiunea cuprinde efectele, adică consecințele nerespectării dispoziției. Dacă ipoteza și dispoziția prescriu acțiuni, sancțiunea reprezintă măsuri de constrângere, modul în care reacționează statul ca urmare a încălcării dispoziției.

În opinia lui D. Baltag “Sancțiunea reprezintă componenta normei juridice care enunță urmările nefavorabile suportate de cei care încalcă dispoziția. Sancțiunea juridică reprezintă reacția autorității față de destinatarii dispozițiilor sale: punitive, în anumite situații, stimulatorie, în alte situații fapt care decurge din

răspunderea juridică a subiectului destinat și poate viza persoana acestuia, patrimoniul ei, ori actele juridice întocmite fără respectarea legii și afectate de nulitate.”[7, pag.236]

De menționat este și faptul că sancțiunile diferă după natura și gravitatea lor. Astfel putem evidenția următoarele sancțiuni:

- după domeniul de reglementare sunt sancțiuni:
 - o penale care sunt măsuri de constrângere prevăzute de legea penală (pedepse - măsuri de siguranță și măsuri educative), aplicate persoanelor care au săvârșit fapte incriminate acestora;
 - o administrative(contravenționale) – de exemplu: avertismentul, amenda contravențională, munca în folosul comunității etc;
 - o disciplinare care reprezintă de regulă măsuri strâns legate de contractul individual de muncă, în special de executarea normelor acestuia. Codul muncii al Republicii Moldova în art.264 stabilește următoarele sancțiuni disciplinare: avertismentul scris, suspendarea contractului individual de muncă pentru o perioadă de cel mult 10 zile lucrătoare, retrogradarea din funcție cu acordarea salariului corespunzător pentru o durată de cel mult 60 de zile, reducerea salariului de bază cu 5-10% și după caz și a îndemnizației de conducere pe o perioadă de 1-3 luni, desfacerea disciplinară a contractului individual de muncă. În situația în care, prin Statutele profesionale, aprobate prin lege special, va fi stabilit un alt regim sancționator, se va aplica ultimul[3];
 - o civile care au un rol reparator și vizează direct patrimoniul persoanei sancționate. Aceste sancțiuni pot consta în: despăgubiri în sarcina autorului prejudiciului, repunerea în drepturi, executarea în natură, anularea actului ilicit etc;
- **după scop:**
 - sancțiuni reparatorii, care urmăresc repararea prejudiciului cauzat și restabilirea situației legale anterioare;
 - sancțiuni coercitive, care vizează aplicarea constrângerii asupra persoanei vinovate;
 - sancțiuni de anulare sau de desființare a actelor ilicite.;
- **după gradul de determinare :**
 - absolut determinate-care sunt formulate precis, fără a putea fi interpretate de organele de aplicare, respectiv fără a putea fi mărite sau micșorate. (art.30 din Codul familiei după care “Bunurile dobândite în timpul căsătoriei de oricare dintre soți sunt de la data dobândirii lor bunuri comune...orice convenție contrară este nulă”[2]);
 - relativ determinate-care prevăd anumite limite minime și maxime, între care organul de aplicare poate stabili cuantumul sancțiunii. (De pildă, art.178 Cod penal prevede că: “Uciderea din culpa a unei persoane se pedepsește cu închisoare de la 1 la 5 ani”);
 - alternative-sunt acele sancțiuni care dau posibilitatea organului de aplicare să aleagă între două sau mai multe sancțiuni, pe aceea care i se pare mai potrivită în cazul dat. (De pildă, art.189 din Codul penal prevede că: “Lipsirea de libertate a unei persoane în mod ilegal, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă”), deci, prevede pedeapsa închisorii alternativ cu amenda, organul jurisdicțional putând opta pentru un gen de sancțiune sau altul.
 - cumulative-stabilesc aplicarea cumulativă a mai multor sancțiuni pentru aceeași faptă ilegală. (Astfel art.174 din Codul penal stabilește că “Uciderea unei persoane se pedepsește cu închisoare de la 10 la 20 de ani și interzicerea unor drepturi”[4]).

Aplicarea sancțiunilor juridice este un act de putere a statului, realizat de organele competente, cu respectarea strictă a dispozițiilor legale.[8]

În ceea ce privește **structura tehnico-juridică** a normei juridice, aceasta se referă la forma exterioară de exprimare a structurii normei.

Astfel în opinia doctrinarilor I.Pîrau și V. Bujor „Structura tehnico-legislativă este o dispunere a normelor juridice pe articole, alineate, subalineate și gruparea acestora în secțiuni, capitole, titluri pînă la constituirea unor coduri, cum ar fi Codul penal, Codul civil etc. Structura logico-interna este o structură logică care alcătuiește partea statică, internă și stabilă a normei. [5, pag.43]

Normele juridice sunt cuprinse în legi, decrete, hotărîri, care la rîndul său sînt alcătuite la general din capitole, paragrafe, secțiuni, articole, puncte, subpuncte etc.

Elementul structural de bază al normei juridice este articolul, care conține de regulă o dispoziție de sine stătătoare. Articolul se numerotează cu cifre arabe. În cuprinsul sau pot fi mai multe aliniate sau paragrafe. În cazul unor norme juridice mai ample, articolele au și note marginale care redau într-o formă sintetică conținutul normei de drept. Atunci cînd un act normativ face referire la unele dispoziții din alt act normativ existent, acel act normativ nu se va reproduce ci va exista o normă de trimitere la actul normativ respectiv. În cazul în care într-o normă juridică se face trimitere la o normă ce urmează a fi adoptată, norma respectivă se

numeste normă în alb. De exemplu în cadru codurilor, care sunt acte normative complexe, conținutul acestuia este expus în titluri, capitole, articole, puncta.

“Structura actelor normative, după cum menționează D.Baltag, este deasemenea determinată de anumite rațiuni legate de prezentarea materialului normativ într-o formă exactă, logică, coerentă, avându-se grija de aspectul raționalizării, a prezentării normelor, de așa natură încât scopul urmărit de legiuitor prin adoptarea legii să poată fi ușor înțeles, iar normele să nu prezinte dificultăți de interpretare.”[7, pag.238]

Totodată menționăm că opiniile doctrinarilor coincid în ceea ce privește obligativitatea aspectului cantitativ, succind, excluderea repetărilor.

Astfel, de exemplu, un act normativ poate să cuprindă reguli ce obligă un anumit comportament, iar sancțiunile pentru neconformarea cerințelor, să fie expuse la sfârșit, astfel încât sancțiunea comună pentru mai multe fapte să nu se repete.

Ne aliniem totalmente la poziția doctrinarilor precum că „Indiferent de felul în care este formulată o normă, ea trebuie să prevadă o conduită de urmat, drepturile și obligațiile aceluia aflat în situația descrisă în ipoteză. Pe bună dreptate, singurul element care nu poate lipsi dintr-o normă este dispoziția. Și totuși în multe norme, dispoziția nu este exprimată explicit, ci este dedusă printr-o interpretare logică, situație întâlnită frecvent în dreptul penal.”[7, pag.239]

Bibliografie:

1. Codul Civil al Republicii Moldova, Publicat : 22.06.2002 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 82-86, art Nr : 661
2. Codul familiei al Republicii Moldova, Publicat : 26.04.2001 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 47-48 art Nr : 210
3. Codul muncii al Republicii Moldova, Publicat : 29.07.2003 în Monitorul Oficial Nr. 159-162 art Nr : 648
4. Codul penal al Republicii Moldova, Publicat : 14.04.2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art Nr : 195
5. PÎRĂU. I. și BUJOR. V. „*Teoria generală a dreptului*”. Chișinău, 2003, pag.254
6. POPA. N. „*Teoria generală a dreptului*”. București, 2008, p.247
7. BALTAG. D. „*Teoria generală a dreptului*”. Chișinău, 2010, p.367
8. http://studentladrept.blogspot.md/2009/01/lucreia-dogaru-teoria-general-dreptului_6980.html